

POSTANOWIENIE

21 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 21 lutego 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa D. C. i A. C.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu
z 8 września 2022 r., XV Ca 603/22,

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2) zasądza od Bank spółki akcyjnej w W. na rzecz D.C. i A.C. po 1350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego orzeczenia Bank spółce akcyjnej w W. do dnia zapłaty.**

[SOP]

UZASADNIENIE

W skardze kasacyjnej wywiedzionej od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 8 września 2022 r. pozwany Bank spółka akcyjna w W. wniósł o przyjęcie skargi do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Zdaniem skarżącego w sprawie występują następujące istotne zagadnienia prawne:

1) Czy umowa kredytu ma charakter umowy wzajemnej w świetle regulacji art. 497 k.c. w zw. z art. 496 k.c.?

2) Czy do skutecznego podniesienia zarzutu zatrzymania konieczne jest wezwanie strony przeciwnej do zapłaty roszczeń czy też wystarczające jest doręczenie stronie przeciwnej oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania, a następnie podniesienie zarzutu procesowego zatrzymania?

3) Od którego momentu powinny być naliczane odsetki w przypadku stwierdzenia nieważności umowy kredytu? Czy odsetki powinny być naliczane od momentu pouczenia powodów przez Sąd o skutkach nieważności umowy kredytu czy też mogą być naliczane od wcześniejszego momentu, np. wezwania do zapłaty?

4) Czy reżim niedozwolonych postanowień umownych art. 385¹ k.c. wyłącza zastosowanie art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 353¹ k.c. oraz art. 58 § 2 k.c.?

5) Czy umowa kredytu, w której kwota kredytu została wyrażona w walucie obcej, natomiast jego wypłata i spłata następowała w walucie polskiej, zawiera wszystkie elementy przedmiotowo istotne w rozumieniu art. 69 ust 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r., poz. 2488, dalej: „Prawo bankowe”), w szczególności kwotę i walutę oddanego do dyspozycji kredytobiorcy kredytu, a w konsekwencji powyższego czy taka umowa może dalej obowiązywać?

6) Czy kwota wskazana w umowie kredytu denominowanego w CHF decyduje o walucie kredytu i stanowi kwotę oddaną do dyspozycji kredytobiorcy?

7) Czy w przypadku uznania za niewiążące klauzul dotyczących ustalenia kursów wymiany walut przy wypłacie kredytu i spłacie jego rat brak określenia wprost w umowie kredytu sposobu ustalania kursów walut może zostać uzupełniony poprzez odwołanie się do art 358 § 2 k.c. wz. z art. 56 k.c. w zw. z art. XXVI p.w.k.c. w zw. z art. L p.w.k.c.?

8) Czy zastosowanie mechanizmu przeliczeń kursowych na gruncie umowy o kredyt denominowany, w której kwota kredytu wyrażona została w walucie obcej, może być utożsamiane z waloryzacją umowną (art 358¹ § 2 k.c.)?

Powodowie D. C. i A. C. w odpowiedzi na skargę kasacyjną wnieśli o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia (środek prawny), nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej (zob. np. postanowienia SN: z 22 marca 2007 r., III CZ 16/07; z 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18; z 7 lipca 2022 r., I CSK 2151/22; z 28 września 2023 r. I CSK 6680/22, i z 12 stycznia 2024 r., I CSK 2817/23).

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. „przedsądu,” ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie wystąpienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione (zob. np. postanowienie SN z 17 czerwca 2021 r., IV CSK 1/21).

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Mając powyższe na względzie podkreślić należy, że cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez prawidłowe powołanie i wyczerpujące uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które - zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. - będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Mając powyższe na względzie podkreślić należy, że cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez prawidłowe powołanie i wyczerpujące uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które - zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. - będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

Za istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. uznaje się zagadnienie dotychczas nierozstrzygnięte w orzecznictwie, a zatem takie, które cechuje się przymiotem nowości i którego wyjaśnienie może sprzyjać rozwojowi prawa (zob. np. postanowienia SN: z 21 stycznia 2022 r., I CSK 1285/22; z 24 kwietnia 2023 r., I CSK 4950/22; z 20 grudnia 2023 r., I CSK 4003/23). Powołanie się na przyczynę kasacyjną wymienioną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. wymaga sformułowania problemu prawnego i uzasadnienia, że ma on znaczenie dla rozwoju prawa lub precedensowy charakter. Zagadnienie prawne powinno przy tym zostać oparte na konkretnych, powołanych we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania przepisach prawa, które jednocześnie pozostają w związku z podstawami wniesionego środka prawnego. Zagadnienie takie musi zostać ujęte w sposób abstrakcyjny - tak, aby jego rozstrzygnięcie mogło uzyskać ogólniejsze znaczenie, a zarazem wiązać się z rozpoznawaną sprawą. Konieczne jest także powołanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen

przedstawionego problemu i zaprezentowanie możliwych kierunków interpretacyjnych (zob. np. postanowienia SN: z 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07; 10 kwietnia 2014 r., IV CSK 623/13; z 16 grudnia 2021 r., V CSK 289/21; z 23 grudnia 2022 r., I CSK 3245/22; z 14 czerwca 2023 r., I CSK 1253/23; z 4 września 2023 r., I CSK 1862/23; z 31 stycznia 2024 r., I CSK 2718/23).

Ponadto zagadnienie prawne musi mieć charakter ściśle jurydyczny dający się przedstawić w sposób syntetyczny i oderwany od kontrowersji dotyczących ustaleń faktycznych lub oceny dowodów (zob. postanowienia SN: z 13 stycznia 2023 r., I CSK 1826/22, i z 26 maja 2023 r., I CSK 4904/22) oraz nie może mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (zob. np. postanowienia SN: z 30 kwietnia 2015 r., V CSK 598/14, i z 15 kwietnia 2021 r., I CSK 720/20).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono także stanowisko, że występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego w zasadzie powinno spełniać wymagania stawiane pytaniom prawnym kierowanym do Sądu Najwyższego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., a zatem wiązać się z poważnymi wątpliwościami, których nie można rozwiązać za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa (zob. np. postanowienia SN: z 9 maja 2006 r., V CSK 75/06; z 15 listopada 2023 r., I CSK 1951/23).

Problemy przedstawione przez skarżącego, na tle ustaleń faktycznych poczynionych w przedmiotowej sprawie, nie spełniają powyższych wymagań, ponieważ na obecnym etapie rozwoju orzecznictwa sądowego w sprawach dotyczących konsumenckich kredytów hipotecznych denominowanych lub indeksowanych w odniesieniu do waluty obcej (w szczególności franka szwajcarskiego) nie mają już one przymiotu nowości.

Ponadto analiza zaprezentowanych w skardze kasacyjnej problemów nie pozwala na przyjęcie, że podnoszone kwestie stanowią istotne zagadnienia prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Skarga pozwanego nie zawiera bowiem wystarczającej argumentacji jurydycznej wskazującej na występowanie odmiennych ocen przedstawionych problemów oraz na to, że przepisy dotyczące tych kwestii

nie doczekały się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje stanowisko, że umowa kredytu jest umową wzajemną (zob. np. postanowienie SN z 1 lutego 2023 r., I CSK 6309/22, i cytowane tam orzecznictwo) a zarzut prawa zatrzymania zgłoszony w toku procesu ma podwójny charakter, stanowiąc w zakresie prawa materialnego jednostronne oświadczenie woli, prowadzące do zahamowania skuteczności roszczenia strony przeciwnej, będąc jednocześnie czynnością procesową o charakterze zarzutu merytorycznego (zob. wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono stanowisko, że bieg roszczeń restytucyjnych konsumenta nie może się rozpocząć zanim dowiedział się on lub powinien dowiedzieć się o niedozwolonym charakterze postanowienia umownego. Dopiero wówczas ma możliwość wezwania przedsiębiorcy o zwrot świadczenia (art. 455 k.c.), tj. podjąć czynność, o której mowa w art. 120 § 1 k.c. Zatem stan wymagalności roszczenia restytucyjnego (uzasadniający rozpoczęcie stanu opóźnienia w spełnieniu świadczenia, co pociąga za sobą prawo naliczania stosownych odsetek) może dopiero powstać, gdy konsument, należycie poinformowany o konsekwencjach prawnych, jakie może pociągnąć za sobą usunięcie niedozwolonego postanowienia, odmówi zgody na zastosowanie abuzywnego postanowienia umownego. Odmowa udzielenia przez konsumenta takiej zgody pociąga za sobą trwałą bezskuteczność (nieważność) niedozwolonego postanowienia (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21; postanowienie SN z 28 kwietnia 2023 r., I CSK 3966/22). Nie dotyczy to jednak sytuacji kiedy - obiektywnie rzecz ujmując - przyjęcie nieważności umowy kredytowej nie pociąga dla konsumenta negatywnych skutków. W takim wypadku gdy konsument poinformował kredytodawcę, że umowa kredytu jest nieważna i wezwał kredytodawcę do zwrotu świadczenia spełnionego na podstawie nieważnej umowy kredytowej nie ma podstaw do pozbawiania konsumenta odsetek ustawowych za opóźnienie, tylko dlatego, że sąd *meriti* formalnie nie poinformował go o skutkach nieważności umowy i nie odebrał formalnego oświadczenia o braku jego zgody na zawarte w umowie kredytowej

abuzywne postanowienia bądź odebrał je na końcowym etapie postępowania (zob. postanowienie SN z 29 września 2023 r., I CSK 6772/22).

Za ugruntowane należy uznać stanowisko, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. np. wyrok SN z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21).

Problem dopuszczalności wypełniania luk w umowie po stwierdzeniu bezskuteczności postanowienia abuzywnego analizowany był m.in. w wyrokach SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 23 marca 2022 r., II CSKP 532/22; z 18 maja 2022 r., II CSKP 972/22; z 18 maja 2022 r., II CSKP 1030/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22, oraz w licznych orzeczeniach TSUE (zob. m.in. wyrok z 30 kwietnia 2014 r., Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, C-26/13; wyrok z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, C-70/17).

Przepisy dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawach nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”) gwarantują konsumentom ochronę ukierunkowaną na zniechęcanie przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. Nieważność umowy mieści się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) TSUE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach. W świetle orzecznictwa TSUE, w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego utrzymanie umowy „nie wydaje się możliwe z prawnego punktu widzenia”, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących *spread* walutowy (zob. wyroki TSUE: z 14 marca 2019 r., Zsuzsanna Dunai

przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., GT przeciwko HS, C-38/17, pkt 43).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowane jest stanowisko, według którego, jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy (zob. np. wyroki SN: z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

Wylimitowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych wymaga dokonania oceny czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sąd *meriti* kwestię tę rozważył uznając, że obowiązywanie przedmiotowej umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest niemożliwe.

W sytuacji, gdy nie istnieje możliwość dalszego wykonywania umowy, nieważność powinna zostać orzeczona co do zasady. Wyjątek zachodziłby jedynie w przypadku, gdyby orzeczenie nieważności doprowadziło do pokrzywdzenia samego konsumenta (zob. wyrok SN z dnia 19 maja 2022 r., II CSKP 398/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że konstrukcja kredytu denominowanego, odnoszącego wartość świadczenia do waluty obcej nie jest sprzeczna z art. 69 Prawa bankowego czy zasadą swobody umów. Umowa kredytu indeksowanego (*in casu* przewidującego spread walutowy) mieści się w konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant (art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 Prawa bankowego). Natomiast istotne jest, jak umowa przewiduje mechanizm denominacji i czy mechanizm odniesienia wartości świadczenia pieniężnego do obcej waluty jest obiektywny, oparty na jasnych kryteriach przewidywalnych dla stron (zob. postanowienie SN z 27 września 2023 r., I CSK 5338/22, i cytowane tam orzecznictwo).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego za ukształtowany należy uznać pogląd zgodnie z którym w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu denominowanego w walucie obcej umowa ta nie może

wiązać stron w pozostałym zakresie ani jako kredyt złotówkowy (z oprocentowaniem obliczanym na podstawie wskaźnika LIBOR/SARON), ani jako tzw. kredyt czysto walutowy. Utrzymanie takiej umowy jako kredytu czysto walutowego - do czego w istocie zmierza pozwany - prowadziłoby do niedopuszczalnego zniekształcenia woli stron, ukierunkowanej na wypłatę kredytu w walucie krajowej (zob. wyroki SN z 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i II CSKP 405/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 713/22 i II CSKP 943/22, z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, i z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, postanowienie SN z 30 czerwca 2023 r., I CSK 3468/22).

Według ustaleń Sądu *meriti*, którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) strony zawarły umowę o kredyt denominowany, w którym kwota kredytu była wyrażona w walucie obcej (CHF) przeliczanej na PLN według kursu kupna dewiz CHF, kształtowanego i stosowanego przez bank udzielający kredytu w tabelach kursowych tego banku, obowiązujących na dzień realizacji zlecenia płatniczego. Zobowiązanie kredytobiorcy (raty) według zapisów umowy miało być natomiast przeliczane na PLN według kursu sprzedaży dla dewiz według aktualnej tabeli kursów obowiązujących w banku.

Celem waloryzacji świadczenia uregulowanej w art. 358¹ k.c. jest przeciwdziałanie skutkom zmiany siły nabywczej pieniądza, nie zaś doprecyzowanie treści postanowień umownych stron (zob. np. wyroki SN: z 27 lutego 2019 r., II CSK 483/18, i z 16 lutego 2021 r., III CSKP 29/21).

W sprawie nie zachodzi także nieważność postępowania, którą Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę - w granicach zaskarżenia - z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1, 1¹ i 3 w zw. z art. 99 w zw. z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przy uwzględnieniu § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 oraz § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1935).

(a.z.)

[ał]